

УДК: 342.95:349.3

Теремецький Владислав Іванович –

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник,*

Науково-дослідний інститут приватного права

і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, м. Київ, Україна;

ORCID: orcid.org/0000-0002-2667-5167

E-mail: vladvokat333@ukr.net

Vladyslav I. Teremetskyi –

Doctor in Law, Professor,

Leading Research Scientist of the Department of International Private Law,

Academician F. H. Burchak

Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine

(23-a Pavlo Zahrebelnyi st., Kyiv, 01042, Ukraine)

Глущенко Андрій Миколайович –

кандидат економічних наук,

аналітик ТОВ «ГМК Центр»

ORCID: orcid.org/0000-0002-1897-4837

E-mail: statproff@gmail.com

Andrii M. Glushchenko–

PhD in Economics, Analyst, GMK Center, LLC

ORCID: orcid.org/0000-0002-1897-4837

E-mail: statproff@gmail.com

Новиков Олександр В'ячеславович –

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри державного будівництва

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORCID: orcid.org/0009-0005-2885-2648

E-mail: oleksandrnovikov82@gmail.com

Oleksandr V. Novykov –

PhD in Law, associate professor at the Department of State Building,

Yaroslav Mudryi National Law University

(77 Hryhoriia Skovorody Street, Kharkiv, 61024, Ukraine)

Правове регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні

Наукове дослідження присвячено особливостям пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні. Надано загальну характеристику пенсійному забезпеченню в Україні. Проаналізовано норми законодавчих і підзаконних актів, які регулюють призначення і порядок виплати пенсій військовослужбовцям за вислугу років або по інвалідності. Розглянуто позиції науковців, які вивчали проблеми правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні.

Запропоновано під пенсійним забезпеченням військовослужбовців розуміти систему спеціальних норм, які встановлюють особливі умови призначення та розрахунку пенсій військовослужбовців, що пов'язані з більшою ранньою втратою професійних навичок і працездатності та важливістю завдань, які виконуються під час проходження військової служби. Визначено особливості правового регулювання призначення пенсій військовослужбовцям.

Стверджено, що військовослужбовцям можуть бути призначені пенсії за вислугу років, по інвалідності, а також пенсія у зв'язку із досягненням граничного віку. Наголошено, що умовами призначення пенсії за вислугу років є досягнення певного віку військовослужбовцем та наявність у нього відповідної вислуги років під час проходження служби. Зауважено, що умовами призначення пенсії по інвалідності є втрата військовослужбовцем працездатності внаслідок захворювання, каліцтва, контузії або поранення. Для визначення розміру пенсії має значення розмір грошового утримання, яке одержував військовослужбовець.

Для вдосконалення правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців запропоновано всі випадки пільгового обчислення вислуги років військовослужбовців закріпити у Законі України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», а не у підзаконних нормативно-правових актах.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, правове регулювання, військовослужбовець, інвалідність, вислуга років.

V.I. Teremetskyi, A.M. Glushchenko, O.V. Novykov Legal Regulation of Pension Provision for Military Personnel in Ukraine

The scientific study is devoted to pension provision for military personnel in Ukraine. It gives a general description of pension provisions in Ukraine. The norms of legislative and by-laws, which regulate the assignment and procedure for paying pensions to military personnel for years of service or disability, have been analyzed. Scientists' analyses of Ukraine's legal regulation of military pension provision are examined.

The pension provision for military personnel should be viewed as a set of specific norms that outline the unique conditions for assigning and calculating their pensions due to earlier loss of professional skills and work capacity and the significance of their military duties. The peculiarities of the legal regulation of pensions for military personnel have been determined.

It is stated that military servicemen can be assigned pensions for years of service, for disability and for pensions in connection with reaching the maximum age. It is emphasized that the conditions for awarding a pension for years of service are the military serviceman reaching a certain age and having the corresponding years of service during his service. It is noted that the conditions for awarding a disability pension are the loss of working capacity by a serviceman as a result of illness, mutilation, contusion, or injury. The salary received by the serviceman is crucial in determining the pension amount, underscoring the financial impact on the servicemen.

To improve the legal regulation of the pension provision of military personnel, it is suggested that all cases of preferential calculation of servicemen's years of service be enshrined in the Law of Ukraine On Pension Provision of Persons Discharged from Military Service and Certain Other Persons. This inclusion in the primary law, rather than in subordinate legal acts, is necessary to ensure the fairness and consistency of pension calculations.

Keywords: pension provision, legal regulation, military personnel, disability, years of service.

Постановка проблеми. Одним зі стимулів до військової служби є особливі умови пенсійного забезпечення військовослужбовців. В умовах воєнного стану та мобілізації важливими є різні чинники підвищення престижності військової служби. Більш ранній вік виходу на пенсію пов'язаний із підвищеними навантаженнями, яких зазнають військовослужбовці. Громадяни, які проходять військову службу, раніше втрачають професійну працездатність й можуть потребувати додаткового соціального захисту. Саме тому умови пенсійного забезпечення

військовослужбовців вимагають належного правового регулювання.

Мета статті полягає у визначенні особливостей правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців та розробці пропозицій для вдосконалення національного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правового регулювання пенсійного забезпечення, зокрема пенсій військовослужбовців, останніми роками є предметом наукових дискусій серед українських вчених. Зокрема, проблеми пенсійного

забезпечення громадян вивчали такі вчені, як М. В. Мицай [1] та Г. В. Русак [2]. Водночас у публікаціях цих науковців не досліджувались особливості пенсійного забезпечення саме військовослужбовців. Загальна характеристика соціального захисту військовослужбовців відображена у праці В. І. Теремецького та С. Г. Кельбі [3]. Названі дослідники розглядають пенсійне забезпечення як складовий елемент соціального захисту військовослужбовців, що є цілком обґрунтованим. Специфіка пенсійного забезпечення військовослужбовців досліджувалася М. В. Кравченко [4, с. 129–136], М. Б. Стецьківим [5, с. 109–112], С. К. Андрейчуком, О. О. Морушко, М. С. Гасяк [6, с. 75–80], однак у працях зазначених вчених відсутні ґрунтовні теоретичні узагальнення. Зокрема, немає теоретичного визначення правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців. Досить цікавим вбачається наукове дослідження І. С. Бабич, в якому розкрито проблеми призначення пенсій окремим категоріям військовослужбовців, зокрема особливості нарахування пенсії за вислугу років особам, які не досягли 45-років і звільнилася зі служби у зв'язку з реформуванням Збройних сил України [7, с. 164–171]. Перелічені наукові праці, а також чинні законодавчі і підзаконні акти стали підґрунтям для цього дослідження та його висновків.

Виклад основного матеріалу. Право працівника будь-якої галузі економіки на пенсійне забезпечення передбачене у ст. 256 КЗпП України [8] та ст. 1 Закону України «Про пенсійне забезпечення» [9]. М. В. Мицай визначає право на пенсійне забезпечення як системний, комплексний вид права на соціальний захист особи, що включає можливість матеріальної підтримки особи за рахунок джерел пенсійного страхування, у разі досягнення встановленого віку або в інших випадках [1, с. 98]. Г. В. Русак наголошує, що пенсійне забезпечення – це сукупність юридичних, організаційних, економічних та інших передбачених законодавством дій, які спрямовані на забезпечення фінансових виплат непрацездатним громадянам у зв'язку з настанням певних обставин (вік, інвалідність, втрата годувальника) [2, с. 110]. Таким чином, право на пенсійне забезпечення громадянина передбачене законодавством і виникає у зв'язку

з втратою особою працездатності, неможливості або ускладненості забезпечувати себе роботою і доходом.

1. Водночас пенсійне забезпечення військовослужбовців має низку особливостей. Так, М. Р. Кравченко та З. Р. Вітенко зауважують, що держава гарантує особливі умови пенсійного забезпечення військовослужбовцям на підставі спеціального законодавства. Зокрема, гарантується призначення пенсій у розмірі, що не менше прожиткового мінімуму, встановлення пенсій залежно від розміру грошового забезпечення, періодичність перерахунку пенсій, надання інших соціальних гарантій [4, с. 136]. М. Б. Стецьків наголошує, що спеціальний характер пенсійного забезпечення звільнених з військової служби осіб ґрунтується на конституційних засадах, які передбачають, що держава забезпечує соціальний захист осіб, котрі перебувають на службі у Збройних силах України. На думку вченого, пенсійне забезпечення військовослужбовців є складовою частиною не лише системи соціального захисту, а й національної безпеки [5, с. 272]. С. К. Андрійчук та група дослідників вважають пенсійне забезпечення військовослужбовців одним зі складових елементів їх соціального захисту. Вчені вважають, що законодавству, яке регулює соціальний захист військовослужбовців, повинні бути притаманні вичерпність, повнота, несуперечливість, відсутність хаотичних змін, що сприятиме престижності військової служби [6, с. 78]. Тож, враховуючи думки науковців, під пенсійним забезпеченням військовослужбовців слід розуміти систему спеціальних норм, що встановлюють особливі умови призначення та розрахунку пенсій військовослужбовців, які пов'язані з більш ранньою втратою професійних навичок і працездатності та важливістю завдань, які виконуються під час проходження військової служби.

Загальним законом, який регулює умови пенсійного забезпечення різних категорій працівників в Україні є Закон України «Про пенсійне забезпечення». Зокрема, відповідно до ст. 4 цього Закону умови, норми і порядок призначення пенсій військовослужбовцям визначаються спеціальним законодавством. Окрім того, військовослужбовцям надається право на одержання пенсії, яка була призначена на загальних підставах [9]. Таким чином, за

певних обставин військовослужбовцю може бути призначена пенсія на підставі спеціального законодавства, що регулює статус військовослужбовців. Водночас вони також можуть розраховувати на пенсію у системі загального державного соціального страхування.

Серед законодавчих актів, які регулюють пенсійне забезпечення військовослужбовців, варто назвати Закони України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (далі – Закон № 2262-ХІІ) [10] та «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей» (далі – Закон № 1763-ІV) [11]. Зазначені законодавчі акти встановлюють особливі підстави та умови для призначення пенсій військовослужбовцям.

Згідно зі ст. 1 Закон № 2262-ХІІ військовослужбовці відповідно до норм цього законодавчого акта мають право на довічну пенсію за вислугу років та пенсію по інвалідності. Зокрема, у ст. 12 Закону № 2262-ХІІ встановлені умови призначення пенсії за вислуги років. Для призначення такої пенсії військовослужбовець повинен мати 25 років безперервної вислуги років незалежно від свого віку. Також для військовослужбовців, які досягли 45 років, пенсія за вислугу років може бути призначена, якщо строк військової служби складає 12 років і 6 місяців. Важливо розуміти, що пенсія може бути призначена тільки після звільнення з військової служби [10]. Таким чином, головним критерієм для призначення військовослужбовцю пенсії за вислугу років є строк служби особи у Збройних Силах України.

Варто наголосити, що згідно зі ст. 51 Закону України «Про пенсійне забезпечення» пенсії за вислугу років встановлюються окремим категоріям громадян, зайнятих на роботах, виконання яких призводить до втрати професійної працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію за віком [9]. Отже, основним критерієм призначення пенсії за вислугу років є втрата громадянином професійної працездатності раніше встановленого пенсійного віку. Вказані ознаки повною мірою характеризують умови проходження служби військовослужбовцями.

Види служби та періоди часу для зарахування до вислуги років для призначення пенсії встановлені у ст. 17 Закону № 2262-ХІІ. Передбачені випадки зарахування до вислуги років періоду служби у поліції, органах цивільного захисту, державній пожежній охороні, Службі судової охорони, Національному антикорупційному бюро, Бюро економічної безпеки, Державній кримінально-виконавчій службі, податковій міліції, перебування на державній службі, виконання обов'язків народного депутата [10]. Більш детально умови зарахування служби у правоохоронних та інших органах влади встановлені у підзаконних актах. Порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсії військовослужбовцям встановлений постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року [12] та наказом Міністерства оборони України від 14 серпня 2014 року [13]. Зокрема, названа вище постанова уряду України передбачає зарахування до вислуги років, яка дає право на пенсію військовослужбовця, окремих періодів, які не зазначені у ст. 17 Закону № 2262-ХІІ. Наприклад, служба у військово-будівельних загонах, час перебування на практичній льотній підготовці осіб, які навчалися в організаціях Товариства сприяння оборони України [12]. Також у п. “е” ч. 1 ст. 17 Закону № 2262-ХІІ вказано про зарахування до вислуги років часу перебування у фашистських концентраційних таборах, гетто, інших місцях примусового тримання осіб, в тому числі дітей, під час окупації частини території СРСР [10]. Цього пункту немає у відповідній постанові уряду України, яка регулює обчислення вислуги років військовослужбовцям. Водночас відповідний пункт закріплений у наказі Міністерства оборони України від 14 серпня 2014 року. Також у цьому наказі згадано про зарахування до вислуги років часу льотного навчання в організаціях Добровільного товариства сприяння армії, авіації і флоту СРСР [13]. Останньої норми немає ані в ст. 17 Закону № 2262-ХІІ, ані в постанові уряду України, яка регулює обчислення вислуги років. Отже, норми законодавчих і підзаконних актів, які регулюють обчислення вислуги років військовослужбовців, яка дає право на пенсію, потребують узгодження.

В окремих випадках здійснюється пільговий розрахунок вислуги років

військовослужбовцям. Відповідно до ст. 17-1 Закону № 2262-ХІІ один місяць служби у Збройних Силах України під час збройної агресії РФ зараховується як три місяці для обчислення вислуги років, що дає право на пенсію [10]. Постанова уряду України, яка регулює розрахунок вислуги років військовослужбовцям, встановлює більш широкий перелік випадків для розрахунку вислуги років на пільгових умовах. Зокрема, на пільгових умовах до вислуги років зараховується не лише протистояння зовнішній збройній агресії, але й служба в умовах надзвичайної ситуації, у високогірній місцевості, в окремих видах авіації, на підводних човнах, певних видах кораблів, участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, інші випадки [12].

Ситуація, коли окремі випадки пільгового обчислення вислуги років встановлені у законодавчих актах, а інші випадки – в підзаконному акті видається достатньо дивною. Ані Конституція України, ані Закон України «Про Кабінет Міністрів України» не дають чіткої відповіді на те, який саме орган влади повинен встановлювати правила проходження служби у воєнізованих формуваннях України. Вважаємо, що з цього приводу органи законодавчої та виконавчої влади повинні прийняти узгоджене рішення.

Порядок і умови призначення військовослужбовцям пенсій по інвалідності встановлені у ст. ст. 18 – 28 Закону № 2262-ХІІ. Право на цей вид пенсії мають ті військовослужбовці, яким в період проходження служби встановлена інвалідність внаслідок захворювання, травми, контузії або каліцтва. Інвалідність також може бути встановлена протягом тримісячного терміну після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання або травми, що були одержані під час проходження служби. Як передбачено у ч. 1 ст. 19 Закону № 2262-ХІІ групи і причини інвалідності, а також час її настання встановлюються медико-соціальними експертними комісіями [10]. Порядок, умови та критерії встановлення інвалідності затверджені окремою постановою Кабінету Міністрів України від 03 грудня 2009 року (далі – Порядок). Згідно з п.п. 12 і 13 Порядку причинний зв'язок інвалідності колишніх військовослужбовців з перебуванням на фронті або виконанням інших обов'язків військової служби, ступінь втрати

працездатності встановлюються на підставі постанови військово-лікарської комісії [14]. Отже, військовослужбовцю для встановлення інвалідності передусім необхідно пройти військово-лікарську комісію.

Правовий статус військово-лікарських комісій у Збройних силах України та порядок проведення військово-лікарської експертизи затверджені окремим наказом Міністерства оборони України (далі – Положення про ВЛК) [15]. Правила медичного огляду військовослужбовців встановлені у розділі 6 Положення про ВЛК. Відповідно до п. 6.1. Положення про ВЛК військовослужбовці направляються на комісію у разі виявлення під час медичного обстеження захворювань або травм (поранення, каліцтва, контузії), які можуть зумовлювати непридатність до військової служби. Як встановлено у п. 6.17 Положення про ВЛК військовослужбовці можуть бути визнані непридатними до військової служби з виключенням з військового обліку або непридатними до військової служби з переоглядом через 6 – 12 місяців. У відповідній постанові ВЛК причиною непридатності можуть стати травми, контузії та каліцтва, отримані під час бойових дій [15]. Як передбачено у п. 12 Порядку, колишній військовослужбовець повинен надати медико-соціальній експертній комісії постанову ВЛК, оформлену як довідка ВЛК, свідоцтво про хворобу або витяг з протоколу засідання ВЛК [14]. Таким чином, спочатку військовослужбовець отримує постанову ВЛК про непридатність його до військової служби внаслідок хвороби або каліцтва. Потім із цим документом колишній військовослужбовець повинен звернутися до МСЕК для встановлення групи інвалідності та ступеню втрати працездатності.

Варто зазначити, що відповідно до ст. 20 Закону № 2262-ХІІ особи з інвалідністю з числа колишніх військовослужбовців, поділяються на дві категорії. По-перше, це особи з інвалідністю внаслідок війни. Цій категорії громадян інвалідність встановлено внаслідок поранення, каліцтва, контузії, які були одержані під час виконання обов'язків військової служби під час перебування на фронті, захисту Батьківщини. А, по-друге, на підставі Закону № 2262-ХІІ може бути призначена пенсія особам з інвалідністю з числа колишніх військовослужбовців, які

одержали каліцтво під час проходження служби внаслідок нещасного випадку або захворювання, що пов'язане з проходженням служби [10]. Встановлення особі інвалідності внаслідок війни або за інших обставин проходження служби може впливати на розмір пенсії, яка може бути призначена колишньому військовослужбовцю.

Варто наголосити на тому, що Закон № 2262-ХІІ регулює умови призначення пенсій у разі втрати годувальника. Вказаний вид пенсій може бути призначений родині військовослужбовця у разі його загибелі під час проходження служби. Утім предметом нашого дослідження є умови призначення пенсій саме військовослужбовцям, а не членам їх родин.

Особливі умови пенсійного забезпечення військовослужбовців встановлені у Законі України «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей» [11]. Зокрема, передбачено інші вимоги щодо строку вислуги і досягнення певного віку для призначення пенсії за вислугу років військовослужбовцям, зокрема, відповідно до п. 11 ч. 1 ст. 1 цього Закону встановлено, що пенсія для військовослужбовців, які звільняються зі Збройних Сил України у зв'язку з їх реформуванням, призначається за умови досягнення 45-річного віку і за наявності вислуги 20 календарних років [11]. І. С. Бабич наголошує, що умови призначення пенсії військовослужбовцям у зв'язку зі скороченням штату Збройних Сил України періодично змінювалися. Однак, неврегульованим залишається питання, чи можливим є призначення пенсії колишньому військовослужбовцю, якому на момент скорочення не виповнилося 45 років, але який має вислугу 20 років і досяг цього віку пізніше. Суди по-різному вирішували подібні спори, які виникали між колишніми військовослужбовцями та Пенсійним фондом України [7, с. 165]. З цього приводу варто зазначити, що період скорочення чисельності Збройних Сил України тривав до 2014 року, після чого розпочався зворотній процес. Водночас, протягом тривалого періоду часу чимало військовослужбовців було скорочено внаслідок реформування Збройних Сил України.

Правила підрахунку пенсій, які призначаються військовослужбовцям, також встановлені у законодавчих і підзаконних актах. Зокрема, у ст. ст. 13, 21, 43 Закону № 2262-ХІІ встановлені такі правила для визначення пенсій військовослужбовцям:

– пенсія обчислюється у відсотках до розміру середньомісячного грошового забезпечення, яке одержували військовослужбовці під час проходження служби;

– враховується загальний обсяг грошового забезпечення, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: посадовий оклад, оклад за військовим званням, надбавка за вислугу років, додаткові види грошового утримання (доплати, підвищення, премії);

– враховується розмір грошового забезпечення не лише за останній місяць або рік проходження служби, а й протягом всього періоду військової служби;

– максимальний розмір пенсій за вислугу років та по інвалідності не повинен перевищувати 70 % сум грошового забезпечення;

– максимальний розмір пенсії не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів для осіб, які втратили працездатність;

– у разі підвищення одного з видів грошового забезпечення військовослужбовців пенсія підлягає перерахунку [10].

Зауважимо, що розміри грошового забезпечення військовослужбовців розраховуються відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [16]. Водночас підзаконні акти Кабінету Міністрів України визначають розміри окладів військовослужбовців. При виборі військовослужбовцем пенсії за віком відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» вона буде обчислюватися у процентах до середньомісячного заробітку згідно зі ст. ст. 64, 65 зазначеного Закону України.

Висновок. Пенсійне забезпечення військовослужбовців становить собою систему спеціальних норм, які встановлюють особливі умови призначення та розрахунку пенсій військовослужбовців, які пов'язані з більш ранньою втратою професійних навичок і

працездатності та важливістю завдань, які виконуються під час проходження військової служби.

Вважаємо, що основними особливостями призначення пенсій військовослужбовцям є такі:

– військовослужбовцям можуть бути призначені пенсії за вислугу років, по інвалідності, а також пенсія у зв'язку із досягненням пенсійного віку;

– правові засади, умови та порядок призначення пенсій військовослужбовцям визначаються Законами України «Про пенсійне забезпечення», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей»;

– умовами призначення пенсії за вислугу років є досягнення певного віку військовослужбовцем та наявність у нього відповідної вислуги років під час проходження служби. Існують пільгові умови обчислення вислуги років військовослужбовцем;

– умовами призначення пенсії по інвалідності є втрата військовослужбовцем працездатності внаслідок захворювання, каліцтва, контузії або поранення;

– для визначення розміру пенсії має значення розмір грошового утримання, яке одержував військовослужбовець: посадовий оклад та оклад за військове звання, надбавка за вислугу років, інші додаткові виплати.

Для вдосконалення правового регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців пропонується всі випадки пільгового обчислення вислуги років військовослужбовцям передбачити у Законі України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», а не у підзаконних актах.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть бути пов'язані з розробкою пропозицій щодо вдосконалення порядку та умов призначення пенсій військовослужбовцям.

Список використаних джерел:

1. Мицай М. В. Право на пенсійне забезпечення в умовах соціальної держави: поняття, ознаки, тенденції розвитку. *Підприємництво, господарство, право*. 2017. № 10. С. 95–99.
2. Русак Г. В. Пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2019. № 3. С. 109–112. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.20>.
3. Теремецький В. І., Кельбья С. Г. Адміністративно-правове регулювання соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2024. Вип. 16. С. 253–259.
4. Кравченко М. В. Особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців у сучасних умовах. *Наукові перспективи*. 2023. № 9 (39). С. 129–136. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-129-136](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-129-136).
5. Стецьків М. Б. Законодавче регулювання пенсійного забезпечення звільнених з військової служби та осіб, прирівняних до них. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 270–273. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/61>.
6. Андрейчук С. К., Морушко О. О., Гасяк М. С. Стан пенсійного забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. № 2. С. 75–80. URL: <https://doi.org/10.36930/40310212>.
7. Бабич І. С. Специфічний аспект нарахування пенсії за вислугу років особи, яка не досягла 45-років і звільнилася зі служби у зв'язку з реформуванням Збройних сил України. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). С. 164–171. URL: <https://doi.org/10.32844/10.32844/2222-5374-2020-111-9.20>.
8. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08> (дата звернення: 03 липня 2024 року).
9. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05 листопада 1991 р. № 188-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/find?text> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

10. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

11. Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей: Закон України від 15 червня 2004 року № 1763-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15/find?text> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

12. Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 року № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-92-п#Text> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

13. Про затвердження Положення про організацію в Міністерстві оборони України роботи з обчислення вислуги років для призначення пенсій військовослужбовцям і забезпечення соціальними виплатами осіб, звільнених з військової служби у Збройних Силах України, та членів їх сімей : наказ Міністерства оборони України від 14 серпня 2014 р. № 530. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1294-14#Text> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

14. Порядок, умови та критерії встановлення інвалідності: постанова Кабінету Міністрів України від 03 грудня 2009 року № 1317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-п> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

15. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 14 серпня 2008 року № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

16. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 03 липня 2024 року).

References:

1. Mytsai M. V. Pravo na pensiine zabezpechennia v umovakh sotsialnoi derzhavy: poniattia, oznaky, tendentsii rozvytku. *Pidprijemnytstvo, gospodarstvo, pravo*. 2017. № 10. S. 95–99.
2. Rusak H. V. Pensiine zabezpechennia v systemi sotsialnoho zakhystu naselennia. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*. 2019. № 3. S. 109–112. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.20>.
3. Teremetskyi V. I., Kelbia S. H. Administratyvno-pravove rehuliuвання sotsialnoho zakhystu viiskovoslužhbovtiv v Ukraini. *Naukovi zapysky. Seriiia “Pravo”*. 2024. Vyp. 16. S. 253–259.
4. Kravchenko M. V. Osoblyvosti pensiinoho zabezpechennia viiskovoslužhbovtiv u suchasnykh umovakh. *Naukovi perspektyvy*. 2023. № 9 (39). S. 129–136. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-129-136](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-129-136).
5. Stetskiv M. B. Zakonodavche rehuliuвання pensiinoho zabezpechennia zvilnennykh z viiskovoi sluzhby ta osib, pryivnianykh do nykh. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2023. № 2. S. 270–273. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/61>.
6. Andreichuk S. K., Morushko O. O., Hasiak M. S. Stan pensiinoho zabezpechennia viiskovoslužhbovtiv ta chleniv yikhnikh simei. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2021. № 2. S. 75–80. URL: <https://doi.org/10.36930/40310212>.
7. Babych I. S. Spetsyfichni aspekt narakhuvannia pensii za vysluhu rokiv osoby, yaka ne dosiahla 45-rokiv i zvilnylasia zi sluzhby u zv'iazku z reformuvanniam Zbroinykh syl Ukrainy. *Yurydychna nauka*. 2020. № 9 (111). S. 164–171. URL: <https://doi.org/10.32844/10.32844/2222-5374-2020-111-9.20>.
8. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10 hrudnia 1971 roku № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/322-08> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).
9. Pro pensiine zabezpechennia: Zakon Ukrainy vid 05 lystopada 1991 r. № 188-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12/find?text> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).

10. Pro pensiine zabezpechennia osib, zvilnenykh z viiskovoi sluzhby, ta deiakykh inshykh osib: Zakon Ukrainy vid 09 kvitnia 1992 roku № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).

11. Pro derzhavni harantii sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv, yaki zvilniaiutsia iz sluzhby u zv'iazku z reformuvanniam Zbroinykh Syl Ukrainy, ta chleniv yikhnykh simei: Zakon Ukrainy vid 15 chervnia 2004 roku № 1763-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1763-15/find?text> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).

12. Pro poriadok obchyslennia vysluhy rokiv, pryznachennia ta vyplaty pensii i hroshovoi dopomohy osobam, yaki maiut pravo na pensiiu vidpovidno do Zakonu Ukrainy “Pro pensiine zabezpechennia osib, zvilnenykh z viiskovoi sluzhby, ta deiakykh inshykh osib”, krim viiskovosluzhbovtziv strokovoi sluzhby i chleniv yikhnykh simei ta pryivnianskykh do nykh osib: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 lypnia 1992 roku № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-92-p#Text> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).

13. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu v Ministerstvi oborony Ukrainy roboty z obchyslennia vysluhy rokiv dlia pryznachennia pensii viiskovosluzhbovtziv i zabezpechennia sotsialnymy vyplatamy osib, zvilnenykh z viiskovoi sluzhby u Zbroinykh Sylakh Ukrainy, ta chleniv yikhnykh simei : nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 14 serpnia 2014 r. № 530. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1294-14#Text> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).

14. Poriadok, umovy ta kryterii vstanovlennia invalidnosti: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03 hrudnia 2009 roku № 1317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-p> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).

15. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro viiskovo-likarsku ekspertyzu v Zbroinykh Sylakh Ukrainy: nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 14 serpnia 2008 roku № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08#Text> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).

16. Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikhnykh simei: Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 1991 roku № 2011-KhII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (data zvernennia: 03 lypnia 2024 roku).